

พลวัตการปฏิสัมพันธ์และชาติพันธุ์ ธำรงของชาวเลและกลุ่มชาติพันธุ์ อื่น ๆ ในเกาะลันตา จังหวัดกระบี่¹

THE DYNAMICS OF INTERACTIONS AND ETHNIC
MAINTENANCE OF CHAO LAY AND OTHER LANTA
ISLANDERS IN KRABI PROVINCE

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาภรณ์ อุกฤษณ์²

Assistant Professor Dr. Aporn U-krit

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง พลวัตการปฏิสัมพันธ์และชาติพันธุ์ธำรงของชาวเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม และมหาวิทยาลัยทักษิณ

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตกระบี่ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่,
ap.ukrit@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาพลวัตการปฏิสัมพันธ์และการธำรงชาติพันธุ์ของชาวเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ ทางภาคใต้ของไทย ภายใต้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อันประกอบด้วย ชาวเล ชาวมุสลิม ชาวจีน และชาวไทย ผ่านยุคสมัยของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตั้งแต่ยุคการตั้งถิ่นฐาน จนกระทั่งถึงยุคแห่งการท่องเที่ยวและหลังภัยพิบัติสึนามิ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และเทคนิควิธีทางมานุษยวิทยา ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและการเข้าไปพักอาศัยในชุมชน เพื่อสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ผลการวิจัยพบว่า เกาะลันตาเป็นที่อพยพหลบภัยของผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์หลายยุคสมัย แม้เอกสารเก่าของทางราชการจะบันทึกเรื่องราวความโกลาหล ที่เกิดจากการเข้ามาพักอาศัยของผู้คนหลากหลายวัฒนธรรม จำเป็นต้องใช้กฎหมายในการจัดระเบียบสังคม แต่ขณะเดียวกันประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากคำบอกเล่า ก็แสดงถึงปฏิสัมพันธ์ในลักษณะพิเศษที่สร้างความสมานฉันท์ให้กับชาวเกาะลันตา ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิสัมพันธ์ข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ มีการสร้างความสัมพันธ์ด้วยการแต่งงานข้ามกลุ่มวัฒนธรรม การยกลูกให้เป็นลูกบุญธรรมแก่กัน การให้ลูกเป็นเกลอกัน การพึ่งพาหมอต้าแย่วมกัน การแลกเปลี่ยน แบ่งปันเสื้อผ้า อาหาร ของใช้ จำเป็น มีลักษณะการแสดงพื้นบ้านคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ ปัจจุบันที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาล เกี่ยวกับระบบการปกครองท้องถิ่น การจัดการศึกษาในโรงเรียน ตลอดจนคนสำนึกร่วมในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ส่งผลต่อการผสมผสานความคิดที่เป็นพื้นฐานในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชาว

เกาะลันตา ขณะที่ยีกด้านหนึ่ง นโยบายรวมชาติให้เป็นหนึ่งเดียวสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้วัฒนธรรมจากส่วนกลางเข้ามาครอบงำวัฒนธรรมดั้งเดิม เกิดชนชั้นทางสังคม ท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่แต่ละกลุ่มต่างพยายามธำรงอัตลักษณ์และพรมแดนทางชาติพันธุ์ของตนตลอดมา ด้วยสำนึกว่าเป็นชาวเล ชาวจีน ชาวมุสลิม และชาวไทย แต่งานวิจัยนี้พบหลักฐานว่า มีการรับวัฒนธรรมต่างกลุ่มเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิม และมีการร่วมปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมด้วย อย่างไรก็ตาม พลวัตการปฏิสัมพันธ์และการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยังคงปรับปรนต่อไป ทั้งด้วยเหตุปัจจัยจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม ความแตกต่างด้านการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ จำนวนประชากร อย่างไรก็ตาม การเข้ามาของธุรกิจท่องเที่ยวและโครงการฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและการจัดระบบนิเวศที่ยั่งยืนหลังภัยพิบัติสึนามิ ได้กระตุ้นให้เกิดความสำนึกรักบ้านเกิดและการฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิม แต่เป็นปรากฏการณ์ช่วงสั้น ในทางปฏิบัติมีหลายปัจจัยที่ทำให้การปฏิสัมพันธ์และการธำรงชาติพันธุ์เปลี่ยนไปสู่บริบทใหม่ที่มีลักษณะเป็นปัจเจก และให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์มากกว่าต้องการความอบอุ่นทางใจเยี่ยงในอดีต

คำสำคัญ: ชาวเกาะลันตา พลวัตการปฏิสัมพันธ์ ชาติพันธุ์ธำรง

Abstract

This paper aims to describe the dynamics of ethnic interactions, relations and maintenance of Lanta Islanders in Krabi Province, southern Thailand. These ethnic relations of the Chao Lay (Sea People), Muslim-Thai, Chinese Thai, and Thai exist amidst cultural diversity and can be traced back since the early historical settlement on the Island up until the tourism period and post-tsunami period. The author used qualitative research and anthropological participant observation methods with unstructured interviews to obtain the data, from doing literature review to living in the community. The research findings show that Lanta Island has been a safe haven for several ethnic groups through ages. Governmental documents recorded calamities resulted from the co-existence of several cultural groups, and confirmed the necessity of using regulation and laws to bring social order. However, local oral histories reflected special types of interactions and relations that brought about harmony among Lanta Islanders. Economic cooperation was the beginning point of ethnic relations, then intermarriage strengthens ties between cultural groups. Ethnic relations were encouraged through intergroup child adoption; creating sworn brotherhood-sisterhood or friendship; depending on same midwives; exchanges and sharing of clothes, food, and other necessities; sharing

similar cultural expressions. On one hand, nationalism policy created factors in local administration, educational system, and collective consciousness on local history, that resulted in integrating fundamental thinking about common identity as Lanta Islanders. On the other hand, the Pibunsongkhram policy on building a common nation allowed central culture to dominate traditional cultures and create stratified society amidst cultural diversity. Each group tries to maintain their ethnic identity and boundaries with the strong sense of being the Chao Lay, Chinese Thai, Muslim Thai, and Thai. The research found the evidence of integrating foreign cultures into one's owns and engaging in ethnic interactions and relations. The dynamics of ethnic interactions, relations, and maintenances remain active due to the factors of socio-cultural change, differences in educational levels, differences in economic status, and demographic change. Development in tourism businesses and the Project on Rehabilitation of Traditional Communities and Sustainable Ecological System Management after tsunami instigated the sense of appreciation of the Island Community and the revival of traditional ways of life. This all lasts only a short while. There are several factors in terms of practicality that carry out ethnic interactions, relations, and maintenance in to a new context based on

individualism and materialism. This is quite different from the social and spiritual emphasis that they once were in earlier days.

Keywords: Lanta Islanders, interaction dynamics, ethnic maintenance

1. บทนำ

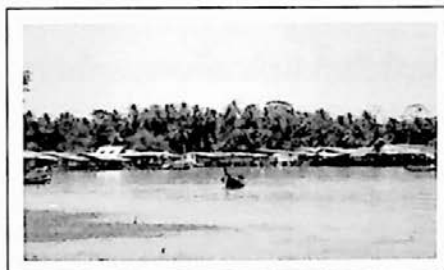
เกาะลันตา เป็นอำเภอหนึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณหมู่เกาะชายฝั่งทะเลอันดามัน เขตจังหวัดกระบี่ มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ประกอบด้วย ชาวเล (อุรักลาไวย) ชาวมลายู-สยาม (ชาวไทยมุสลิม) ชาวจีน (ชาวไทยเชื้อสายจีน) และชาวสยาม (ชาวไทยพุทธ) มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ความร่วมมือกันทางธุรกิจ และสามารถอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่าง (ภาพที่ 1-2)

ประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา เกาะลันตาได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอ มีการก่อตั้งโรงเรียน ที่ว่าการอำเภอและสถานข้าราชการต่างๆ พลวัตการปฏิสัมพันธ์ของชาวเกาะลันตาตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จึงเกิดขึ้น ท่ามกลางการพึ่งพาอาศัยระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกันเองทางหนึ่ง และการบริหารจัดการของข้าราชการตามนโยบายของรัฐสยามอีกทางหนึ่ง ขณะเดียวกันแต่ละกลุ่มต่างมีพื้นที่และพรมแดนทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง

มีประเด็นคำถามว่า ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาวเกาะลันตามีพลวัตการปฏิสัมพันธ์ และการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อย่างไร มีปัจจัยอะไรเป็นสื่อผสมเชื่อมโยงให้สังคมชาวเกาะลันตาดำรงอยู่ได้อย่างสันติ ธุรกิจท่องเที่ยวและภัยพิบัติสึนามิ มีผลกระทบต่อพลวัตการปฏิสัมพันธ์ และการธำรงชาติพันธุ์ของชาวเกาะลันตาหรือไม่ อย่างไร ผลการดำเนินงานโครงการฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและการจัดระบบนิเวศที่ยั่งยืนหลังภัยพิบัติสึนามิ ภายใต้ความร่วมมือของ United Nations

Development Programme (UNDP) มูลนิธิชุมชนไท และนักวิชาการท้องถิ่น ส่งผลให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เหนียวแน่นขึ้นและสร้างความรู้สึกร่วมกัน" ได้หรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย ประการแรก ต้องการศึกษาพลวัตการปฏิสัมพันธ์และเหตุปัจจัยที่เป็นสื่อประสานเชื่อมโยงให้ชาวเกาะลันตามีปฏิสัมพันธ์กันภายใต้วัฒนธรรมที่หลากหลาย ผ่านยุคสมัยของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประการที่สอง เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ พรมแดนทางชาติพันธุ์ และพลวัตการอ้างชาติพันธุ์ของชาวเกาะลันตา ประการที่สาม เพื่อศึกษาผลกระทบของธุรกิจท่องเที่ยวและภัยพิบัติสึนามิ ที่มีผลต่อการปฏิสัมพันธ์และการอ้างชาติพันธุ์ของชาวเกาะลันตา และประการสุดท้ายเพื่อศึกษาผลการดำเนินงานโครงการฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและการจัดการระบบนิเวศที่ยั่งยืนหลังภัยพิบัติสึนามิ

1

2

ภาพที่ 1: ชุมชนบ้านหัวแหลม ที่พักอาศัยของชาวมุสลิมและชาวเล (ถ่ายเมื่อ 2549) ภาพโดยผู้เขียน

ภาพที่ 2: ชุมชนบ้านสังกาอู่ ที่พักอาศัยของชาวเลอุรักลาไว้อย (ถ่ายเมื่อ 2549) ภาพโดยผู้เขียน

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และเทคนิควิธีการวิจัยเชิงมานุษยวิทยาวัฒนธรรมในการศึกษาชาติพันธุ์วรรณนาและระบบทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจแบบแผนพฤติกรรมทางสังคม ในประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศาสนาความเชื่อ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบนิเวศวัฒนธรรม ตลอดจนระบบเครือญาติ ที่รวมเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวเกาะลันตา อันเป็นสื่อผสมเชื่อมโยงให้เกิดพลวัตดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และสามารถค้นหาคำตอบที่ต้องการ ผู้วิจัยแบ่งวิธีการศึกษาเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (documentary research) ภาพถ่าย เอกสารเก่าของทางราชการ แผนที่โบราณ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่สอง ศึกษาข้อมูลภาคสนาม (field research) โดยเข้าไปอาศัยในชุมชนและเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal interview) สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ (participant observation) ในฐานะที่เป็นทั้งคนในและคนนอกในบางสถานการณ์ การเสวนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างไม่เป็นทางการ และตรวจสอบข้อมูลข้ามพรมแดนในรัฐเกาะนอร์ (ไทรบุรี) และรัฐปีนัง ในเขตประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย และประเทศอินโดนีเซีย

ขอบเขตด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศึกษาถึงการอพยพโยกย้ายและการตั้งถิ่นฐานของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์บนเกาะลันตา พัฒนาการด้านการปกครองของรัฐสยาม ระบบเศรษฐกิจ การศึกษา สังคมวัฒนธรรม และพัฒนาการทางความคิดของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทำการศึกษา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเท่าที่จะสืบย้อนได้

ขอบเขตด้านการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ศึกษาทั้งในระดับปัจเจก และกลุ่มสังคม สืบย้อนกลับไปประมาณ 150-200 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะเฉพาะฝั่งตะวันตกของเกาะลันตาใหญ่ ตั้งแต่บ้านทุ่งเหยี่ง เลียบชายฝั่งทะเล ไปทางทิศใต้ เขตบ้านเจ๊ะหลี่ บ้านศรีรายา บ้านหัวแหลม จนถึงบ้านสังกะอู้ และ เกาะป่อ ซึ่งมีตลาดศรีรายาเป็นศูนย์กลางเป็นหลัก แต่อาจจะเชื่อมโยงถึงกลุ่มที่อาศัยบริเวณฝั่งตะวันออกของเกาะลันตาใหญ่ เกาะลันตาน้อย และบริเวณใกล้เคียง ควบคู่กับการศึกษาการอ้างชาติพันธุ์อย่างเป็นพลวัต โดยเน้นเฉพาะการอ้างอัตลักษณ์และพรมแดนทางชาติพันธุ์

3. ผลการวิจัย

3.1 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

"ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือการศึกษาประวัติศาสตร์ของผู้คนในท้องถิ่น โดยมองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ของคนภายใน เป็นสำคัญ" (ศรีศักร วัลลิโภดม 2552: 8) จากการสืบย้อนอดีตพบว่า ดินแดนที่เรียกว่า "เกาะลันตา" มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เคยปรากฏในแผนที่โบราณ และบันทึกของนักเดินเรือชาวอาหรับ เมื่อประมาณ 600 ปีที่ผ่านมา ระบุว่า มีถึง 3 แห่ง แต่ละแห่งต่างเป็นที่พักพิงของชาวเลทั้งกลุ่มมอแกนและอูรักลาไวกัย (Wheatley 1966: 240-259) แต่ที่ยังคงปรากฏชื่อเดิมในแผนที่ปัจจุบันเพียงแห่งเดียว ได้แก่ ลันตาใต้ (Janub Lanta) หรือหมู่เกาะลันตา ในเขตจังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ นอกจากนั้น หลักฐานจากแผนที่ราชสำนักสยาม ที่จัดทำขึ้นสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เมื่อประมาณ 200 ปีที่แล้ว ก็ได้ระบุชื่อ เกาะ

ลันตาใหญ่ เกาะลันตาน้อย (Santaneer และ Philip 2004) เกาะลันตาใหญ่ แหล่งที่ตั้งชุมชนเริ่มแรก มีภูเขาสูงยาวขนานไปกับตัวเกาะทำให้พื้นที่ของเกาะ ถูกแบ่งเป็นสองส่วน คือ ด้านหลังเกาะหรือที่ราบฝั่งตะวันตกของเกาะ ซึ่งในอดีตเป็นที่กันดารไม่มีที่กำบังลมในฤดูมรสุมจึงไม่ค่อยมีผู้คนพักอาศัย ปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ส่วนด้านหน้าเกาะหรือที่ราบขนาดเล็กทางฝั่งตะวันออกของเกาะเป็นที่ตั้งชุมชนดั้งเดิม และชุมชนเมืองเก่าศรีราชา ด้วยเหตุที่พื้นที่เป็นอ่าว ด้านในมีภูเขาอยู่ตรงกลาง ทำหน้าที่เป็นกำแพงธรรมชาติคอยกันลมมรสุมจากมหาสมุทรอินเดีย เรือที่เดินทางไปมาระหว่างอินเดียกับจีน ผ่านช่องแคบมะละกาจึงใช้เป็นจุดแวะพักเพื่อหลบพายุ

ลันตายุคโบราณมีร่องรอยคนพื้นเมืองกลุ่ม "ชาวเลโอริงลอนตา" เร่ร่อนพักพิง จนเมื่อประมาณ 500 ปีที่ผ่านมา เป็นยุคของการตั้งถิ่นฐานใหม่ยุคแรก มีกลุ่ม "ชาวเลอุรักลาไว" ผ่านช่องแคบมะละกาเข้ามาเร่ร่อนทำมาหากิน และพักอาศัยชั่วคราวตามชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะ จนกลืนเข้ากับโอริงลอนตา ล่วงมาถึง ประมาณ 150-200 ปีที่แล้ว เข้าสู่ยุคของการตั้งถิ่นฐานใหม่ครั้งที่ 2 เมื่อชาวมุสลิมและชาวจีนเข้ามาจับจองพื้นที่สร้างที่พักอาศัย นับเป็นยุคเริ่มต้นของการปฏิสัมพันธ์ หลังจากนั้นเกาะลันตากลายเป็นเส้นทางการค้าทางทะเล ผู้คนเข้ามาอยู่กันหนาแน่นขึ้น

ในปี พ.ศ. 2444 หรือประมาณ 100 ปีเศษ จึงเข้าสู่ยุคของการก่อตั้งอำเภอ ก่อนหน้านั้น นอกจากชาวไทยจะเข้าไปในฐานะพ่อค้าแล้ว ในยุคนี้ก็มีชาวไทยเข้าไปพักอาศัยในฐานะข้าราชการและมีบทบาทในการปฏิสัมพันธ์กับทุกกลุ่มชาติพันธุ์บนเกาะลันตาด้วย จากเอกสารเก่าของทางราชการในช่วง

ประมาณปี พ.ศ. 2452-2480 (เอกสารเก่า 2452-2480, 2468-2480) กล่าวถึงปัญหานานาประการที่เกิดจากการเข้ามาอยู่อาศัยของผู้คนต่างถิ่นต่างชาติพันธุ์ ต้องใช้กฎหมายบ้านเมืองในการจัดระเบียบ ช่วง 40-100 ปี เป็นยุคแห่งความรุ่งเรือง เป็นแหล่งประมงที่อุดมสมบูรณ์ เป็นท่าเรือแวะพัก บนเส้นทาง สิงคโปร์-ปีนัง-สตูล-กันตัง-ลันตา-กระบี่-พังงา-ภูเก็ต-ระนอง มีเรือสำเภากิจนแล่นไปขนส่งสินค้าจากลันตาโดยตรง และมีด้านศุลกากรเก็บภาษี ยุคนี้จึงมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มากที่สุด คาบเกี่ยวจนถึงยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 และต้องฟันฝ่าอุปสรรคผ่านความทุกข์ยากระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วงปี พ.ศ. 2482-2488 และการเกิดอัคคีภัยในตลาดศรีราชาถึง 2 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2472 และปี พ.ศ. 2496

หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวเกาะลันตาก็กลับมารุ่งเรืองอีกครั้ง การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนต่างถิ่นยังคงดำเนินต่อไป ธุรกิจการประมงเฟื่องฟู เรือสำเภากิจนเปลี่ยนมาใช้เครื่องยนต์ นำสินค้าที่จำเป็นจากเกาะปีนังและสิงคโปร์เข้ามาขาย และรับซื้อถ่านไม้โกงกาง เปลือกไม้แสมสำหรับย้อมใบเรือ และสินค้าพื้นเมืองโดยใช้เงินเหรียญมาเลเซียเป็นสื่อกลางสำหรับแลกเปลี่ยนสินค้า จนกระทั่งมีการปรับเปลี่ยนเส้นทางการค้าไปใช้ทางบก เริ่มมีถนนสายกระบี่-ตรัง และมีเรืออวนลากเข้ามาทำการประมงชายฝั่ง ประกอบกับอีกหลายปัจจัย เกาะลันตาเข้าสู่ยุคแห่งความชบเซา คนหนุ่มสาวชาวจีน ชาวมุสลิมออกไปหากินต่างถิ่น ชาวจีน ชาวไทย นิยมส่งลูกไปเรียนหนังสือในตัวจังหวัด และเมืองหลวง ตลาดศรีราชามีแต่คนชราและเด็กๆ ใฝ่บ้านค้าขายเล็กๆ น้อยๆ

ยุคทองเที่ยวของเกาะลันตาเริ่มต้นประมาณปี พ.ศ. 2535 ฝั่งตะวันออกของเกาะปรับเปลี่ยนไปทำธุรกิจท่องเที่ยว วัฒนธรรมแปลกใหม่ เข้ามาซ้อนทับและทำลายระบบสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิม พร้อมกับการเข้ามาของ นักธุรกิจและนักท่องเที่ยวหลายชาติหลายภาษา ช่วงแรกทางฝั่งตะวันตกบริเวณตลาดศรีรายาที่เคยรุ่งเรืองยังคงเงียบเหงา โดยเฉพาะหลังจากปี พ.ศ. 2544 มีการย้ายที่ว่าการอำเภอเกาะลันตาจากตลาดศรีรายา ไปตั้งที่ตำบลเกาะลันตาน้อย ตลาดศรีรายาไร้ผู้คนสัญจร มีเพียงนักท่องเที่ยวที่พลัดหลงเข้าไปบ้าง จนกระทั่งถึงจุดเปลี่ยนอีกครั้ง หลังภัยพิบัติ "สึนามิ" ปลายปี พ.ศ. 2547 เนื่องจากมีกลุ่มบุคคลและหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน เข้าไปให้ความช่วยเหลือ มีทั้งโครงการเร่งด่วนและโครงการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืน มีการปรับปรุงบ้านไม้ริมน้ำ อาคารที่ว่าการอำเภอเก่ากลายเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนชาวเกาะลันตา ตลาดศรีรายาเป็นที่สนใจในฐานะเมืองเก่า (Lanta old town) มีชาวต่างชาติเข้าไปเช่าบ้านริมน้ำปรับปรุงเป็นร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่ม ห้องเช่า พลิกพื้นที่ให้เกาะลันตามีชีวิตชีวา มีผู้คนผ่านเข้าไปเที่ยวมากขึ้น

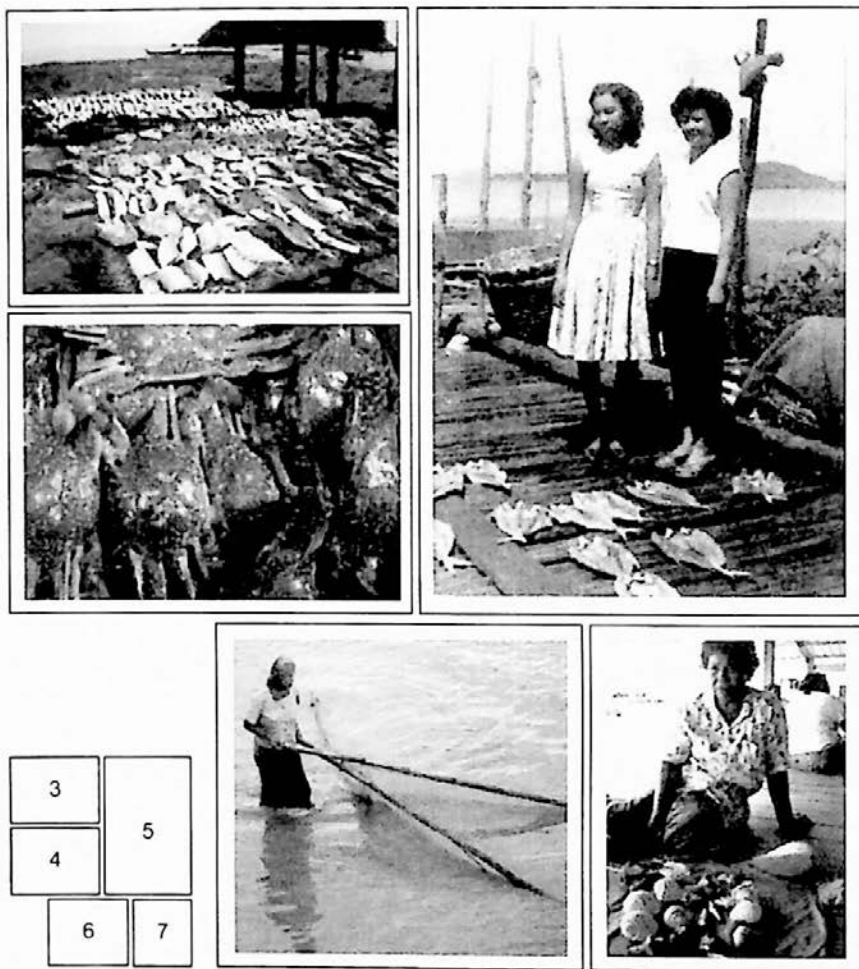
3.2 การปฏิสัมพันธ์ของชาวเกาะลันตา

ในยุคแรกของการปฏิสัมพันธ์เป็นการพึ่งพาด้านปัจจัยสี่เพื่อยังชีพ ชาวเลหาปลาแลกเปลี่ยนข้าวสารเสื้อผ้า เบ็ดตกปลา สิ่งของจำเป็นจากชาวจีน ชาวลีต้องการเรือไม้กระดานที่แข็งแรงกว่าเรือไม้ระกำจากชาวมุสลิม ชาวจีนต้องการพืชผัก และเรือไม้ขนาดเล็กจากชาวมุสลิม ต้องการสินค้าพื้นเมืองจากทั้งชาวลีชาวมุสลิม และพ่อค้าชาวไทย ชาวมุสลิมต้องการอาหารทะเลจากชาวเล ต้องการข้าวของเครื่องใช้ เครื่องมือช่างจากชาวจีน ต่อมาชาวจีนริเริ่มทำเตาเผาถ่านไม้

โกงกางส่งออก ทำประมง และต่อเรือสำเภานขนาดใหญ่เพื่อบรรทุกสินค้าไปขายที่ ปีนัง สิงคโปร์และอินโดนีเซีย โดยได้รับความร่วมมือด้านแรงงานจากชาวเลและชาวมุสลิม ในยุคนั้นกล่าวกันว่า หากต้องการทำงานใหญ่ให้สำเร็จจะต้องอาศัยความร่วมมือจากคน 4 คน หมายถึง ชาวมุสลิม ชาวเล ชาวไทยและชาวจีน ซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันและแบ่งงานกันทำตามความถนัด

การศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ของชาวเกาะ ลันตา ที่เกิดจากการสังสรรค์กันเพื่อรวมพลังกันปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ และสร้างภูมิปัญญาในการทำมาหากิน จำเป็นต้องทำความเข้าใจความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมใน "พื้นที่ทางวัฒนธรรม" เดียวกันในฐานะคนใน ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2552: 7-8) อธิบายว่า ระดับที่มีขอบเขตกว้าง เรียกว่า ภูมิวัฒนธรรม (cultural Landscape) ระดับกลาง เป็นระดับท้องถิ่นที่ผู้คนหลายกลุ่ม หลายชาติพันธุ์เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเป็นเมือง เรียกว่า นิเวศวัฒนธรรม (cultural ecology) และระดับเล็ก เป็นระดับชุมชนบ้านเดียวกันที่ทำให้แลเห็นคนและวิถีชีวิตในการอยู่ร่วมกันในชุมชน เรียกว่า ชีวิตวัฒนธรรม (cultural life)

สภาพที่ตั้งของเกาะลันตา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคาบสมุทรมาลายู ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ หรือ "ลมพัด" และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ "ลมออก" ส่งผลให้ระบบนิเวศ ชายฝั่งทะเลแถบนี้มีสารอาหารของสัตว์น้ำตัวอ่อนที่อุดมสมบูรณ์ จึงเป็นแหล่งกำเนิดของพืชและสัตว์นานาชนิด มีความหลากหลายทางชีวภาพ ปลาเค็ม กุ้งแห้ง และกะปิ จึงเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของเกาะลันตามาตั้งแต่อดีต (ภาพที่ 3-7)

ภาพที่ 3-7: อาหารหลักของชาวลันตาทุกกลุ่มชาติพันธุ์ คือ อาหารทะเลประเภท กุ้ง หอย ปลา (ถ่ายเมื่อ 2550) ภาพโดยผู้เขียน ยกเว้นภาพ 5 เป็นภาพเก่าอนุเคราะห์จากชาวเกาะลันตา

ชายฝั่งด้านตะวันออกของเกาะเป็นป่าชายเลนที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นแหล่งผลิตพื้นและถ่านไม้โกงกางส่งออก เปลือกไม้โกงกางใช้สำหรับ ย้อมใบเรือสำเภา ชัน และน้ำมันยาง ก็เป็นสินค้าหลักที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ในอดีตเช่นกัน นอกจากนั้น บริเวณหมู่เกาะลันตา ยังเป็นแหล่งไม้ใหญ่ ที่สามารถ นำมาต่อเรือประมง เรือหัวโทง เรือสำเภาจีนขนาดใหญ่ และเป็นแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมไปด้วยสัตว์ป่าและสัตว์น้ำ ที่ส่งผลกระทบต่อดำรงอยู่ของ ชาวเกาะลันตาด้วย

การปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจดังกล่าว นำไปสู่การแต่งงานข้ามกลุ่ม ชาติพันธุ์ การยกลูกให้เป็นลูกบุญธรรม และให้ลูกเป็นเกลอกัน อันเป็นภูมิปัญญา ในการสร้างสายสัมพันธ์ทางเครือญาติ และสร้างมิตรภาพต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่ชาวมุสลิม ชาวเล ชาวไทย และชาวจีน รู้จักสนิทสนมกันสามารถเดิน เข้าออกกินข้าวบ้านคนจีนในตลาดศรีราชาได้ทุกหลัง ชาวจีนเดินทางไปเยี่ยม ชาวเลและชาวมุสลิมก็ได้ปลา ได้พืชผักติดมือกลับบ้าน เคยมีชาวมุสลิมเข้าพิธี อุปสมบทร่วมกับเพื่อนชาวจีนและชาวไทย เพื่อเรียนรู้คำสอนทางพุทธศาสนา ชาวมุสลิมบางคนก็เป็นลูกศิษย์วัด ชาวเลร่วมไปวัดทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา พุทธ ชาวจีนมักจะเรียกชาวเลว่า "พี่น้องเรา" ชาวจีนคนหนึ่ง เล่าว่าสมัยก่อน เคยไปร่วมงานแต่งงานชาวเล พอไปถึงชาวเลจะกรูกันมาแบกเรือขึ้นฝั่ง ส่วนชาวมุสลิมหากชาวจีนที่นับถือกันไปร่วมงานจะนำเสลี่ยงมารับและล้างเท้าให้ก่อน เข้างานเป็นการให้เกียรติกัน ชาวจีนจะให้เงินช่วยงาน

ที่น่าสนใจ การที่แม่บ้านชาวจีนต้องพึ่งพาหมอด้ายชาวมุสลิมและ ชาวเล เป็นการสร้างความผูกพันให้เด็กตั้งแต่แรกเกิด ลูกๆ ชาวจีนจะต้องเรียก

หมอที่ทำคลอดว่า มะ (แม่) และหากเลี้ยงยากต้องยกให้เป็นลูกบุญธรรม หรือ ผากหมอต้าแยเลี้ยงไว้ก่อน หมอต้าแยสามารถเดินเข้าออกและกินข้าวบ้านคนจีนได้แทบทุกหลังเช่นกัน นับเป็นการสร้างความสัมพันธ์พิเศษระหว่างครอบครัวต่างชาติพันธุ์ โดยเฉพาะเป็นบทบาทหน้าที่ของฝ่ายผู้หญิง ในการสร้างไมตรีด้วยของฝาก ของขวัญ เสื้อผ้า ข้าว ปลา อาหาร เครื่องใช้จำเป็น ดูแลทุกข์สุข และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน แม่บ้านชาวจีนจะฝึกสอนเสื้อ ทำเครื่องจักสานจากขามุสลิมและชาวเล ส่วนชาวมุสลิมเรียนตัดเย็บเสื้อผ้ากับชาวจีน และช่วยเลี้ยงลูกทำงานบ้านตอบแทน

นอกจากนั้น นโยบายของรัฐก็มีผลต่อพลวัตการปฏิสัมพันธ์ของชาวเกาะลันตา ในช่วงแรกของการก่อตั้งอำเภอ รัฐสยามปกครองแบบเทศาภิบาล กระบี่ขึ้นอยู่กับมณฑลภูเก็ต มีพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เป็นสมุหเทศาภิบาลที่มีบทบาทในการพัฒนาด้านการศึกษา การเกษตร สาธารณสุข การคมนาคม และการปราบปรามโจรผู้ร้าย (คณะกรรมการฝ่ายประมวลผลเอกสารและจดหมายเหตุ 2542: 57-58) เด็กทุกกลุ่มชาติพันธุ์มีโอกาสเรียนร่วมกัน พ่อแม่ชาวมุสลิมที่อยู่ไกลออกไปจะฝากลูกให้อยู่บ้านชาวจีนในตลาดศรีราชาเพื่อเข้าโรงเรียน อีกทั้งมีการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น ลิเกป่า มะโย่ง ร้องเง็ง ด้วย

ขณะเดียวกันนโยบายชาตินิยม ยุครัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ส่งผลให้วัฒนธรรมจากส่วนกลางเข้ามาครอบงำและทำลายวัฒนธรรมหลากหลายในท้องถิ่น เกิดชนชั้นทางสังคม จากนโยบายที่บังคับให้สวมเสื้อ รัตเข็มขัด สวมหมวก และห้ามกินหมาก ชาวจีน ชาวไทย และชาวมุสลิมที่มาจากสังคมที่เจริญกว่า สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมสมัยใหม่ได้ แต่ชาวเลรักอิสระใช้ชีวิต

กลางทะเล ต้องหลบซ่อนไม่กล้าเดินเข้าตลาด เพราะกลัวตำรวจจับ ในยุคนี้มีการเปลี่ยนชื่อ ประเทศ ประชาชน และสัญชาติจากสยามเป็น “ไทย”

อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมวัฒนธรรมเริ่มเปลี่ยนไป การพึ่งพาทางเศรษฐกิจก็เริ่มปรับเปลี่ยนไปด้วย ในยุคที่เกาะลันตาซบเซา ชาวเลยังคงพึ่งพานายทุนชาวจีน โดยเช่าซื้อเรือและอวน เพื่อจับกุ้งมาส่งขายและหักหนี้ไว้บางส่วน ส่วนชาวมุสลิมทำสวนยางพารา ปลูกพืชผักสวนครัว ทำไร่ ชาวจีนทำอุตสาหกรรมถ่านไม้โก่งกาง ค้าขาย ชาวไทยที่ตั้งถิ่นฐานบนเกาะจะแต่งงานกลมกลืนกับชาวจีนและชาวมุสลิม ทั้งชาวไทยและชาวจีนนิยมส่งลูกไปเรียนในตัวจังหวัดและเมืองหลวง เมื่อจบการศึกษาจะทำงานต่างถิ่นและแต่งงานกับคนต่างถิ่น ชาวมุสลิมให้ลูกเรียนระดับมัธยมในท้องถิ่น และระดับอุดมศึกษาบ้าง แต่ชาวเลส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับก็จะออกทำงาน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิม ชาวเล ชาวจีน ในรุ่นหลังจึงห่างเหินกันไป ประกอบกับการปกครองของรัฐบาลเข้มแข็งขึ้น มีการพึ่งพารัฐชาติมากกว่าพึ่งพากันเอง เจ็บไข้ไม่สบาย หรือคลอดลูกจะพึ่งพาหมออนามัยมากกว่าหมอพื้นบ้านและหมอต้าแย

เมื่อถึงยุคการท่องเที่ยว ชาวเลที่มีเรือของตนเองจะวางไซจับปลาขายให้รีสอร์ท หรือรับจ้างขับเรือนำชมธรรมชาติ ดำน้ำดูปะการัง การพึ่งพาอาศัยลดน้อยลง แต่ผู้คนดั้งเดิมในชุมชนยังคงซื้อขายผูกพันกัน จนกระทั่ง ยุคหลังภัยพิบัติสึนามิ มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือทั้งโครงการเร่งด่วน เข้าไป การแจกสิ่งของยังชีพ เรือ อวน และบ้านพร้อมที่ดิน ฯลฯ ความพร้อมทางด้านที่อยู่อาศัย เครื่องมือหากินทำให้ไม่จำเป็นต้องพึ่งพานายทุน แม้โครงการฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและการจัดระบบนิเวศที่ยั่งยืน ภายใต

ความร่วมมือของ UNDP มูลนิธิชุมชนไท และนักวิชาการท้องถิ่น จะเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกับสมาชิกในชุมชนเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิม ส่งเสริมอาชีพ สร้างพิพิธภัณฑ์ชาวเกาะลันตา ฯลฯ ดูเหมือนว่า ผู้คนชาวเกาะลันตาจะมีสำนึกรักบ้านเกิด และให้ความร่วมมืออย่างดีในช่วงแรก แต่เมื่อโครงการจบลง แยกนำจากไป ในระดับปัจเจกคนเก่าแก่ยังคงนับถือกัน คิดถึงก็ไปเยี่ยมเยียนกัน แต่ด้วยภาระหน้าที่ ซึ่งต่างต้องทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว การปฏิบัติต่อกันตลอดจนการให้ความช่วยเหลือ และการแบ่งปันที่ไม่เท่าเทียมกันก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันบ้าง ดังที่ชาวมุสลิมท่านหนึ่งเปรยว่า "สมัยก่อนคนไทย แยก จีน ชาวเล แต่งงานกัน สามัคคีกัน มีไม่กระดานสักแผ่นก็ช่วยกันยก ช่วยกันนวมแต่ทุกวันนี้ต่างคนต่างทำ หน่วยงานของรัฐไม่ยุติธรรมทำให้เกิดการแตกแยก คนจนหัวใจจะเจ็บกว่าคนมีเงิน เวลาไปติดต่อราชการ ปฏิบัติไม่เหมือนกัน แบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่สร้างความเป็นธรรม ทำให้คนแตกแยกกัน"

3.3 อัตลักษณ์ พรหมแดนทางชาติพันธุ์และการดำรงทางชาติพันธุ์

ท่ามกลางการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะชาวเกาะลันตาด้วยกัน แต่ละกลุ่มต่างมีพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง อันสืบทอดจากถิ่นฐานดั้งเดิมที่จากมา มีการแบ่งพรหมแดนทางวัฒนธรรมตามสำนึกทางชาติพันธุ์ว่าเป็นชาวเล ชาวจีน ชาวมุสลิมและชาวไทย ซึ่งต่างพยายามธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตน ขณะเดียวกันมีการรับวัฒนธรรมต่างกลุ่มเข้าไปผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมด้วย และแม้ต่างดำรงชีพด้วยการพึ่งพาระบบนิเวศในพื้นที่เดียวกัน แต่มีวิถีทางในการทำมาหากินที่แตกต่างกัน จึงเฝ้าต่อ

การพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าการแย่งชิงกัน ดังคำกล่าวที่สืบทอดกันมาว่า "ชาวเล
เร่ร่อน หาปลา แยกจอบที่ทำนา ทำสวน ต่อเรือ คนจีนค้าขาย คนไทยเป็นนาย"

"ชาวเลเร่ร่อนหาปลา" ชาวเล เรียกตนเองว่า "อูรักลาไวย์" มีสมญาว่า
ยิปซีทะเล หรือยิปซีน้ำ เพราะเร่ร่อนหากินในทะเล ใช้ภาษาอูรักลาไวย์ ตระกูล
ออสโตรนีเซียน เป็นภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน ชอบร้องรำทำเพลง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์
แรกที่เข้ามาพักพิงบริเวณหมู่เกาะลันตา แต่เป็นกลุ่มสุดท้ายที่ขึ้นตั้งถิ่นฐานถาวร
บนแผ่นดิน เนื่องจากไม่มีวัฒนธรรมในการจับจอบ เพียงอาศัยเรือเร่ร่อนหากิน
เพื่อยังชีพเท่านั้น ดังคำกล่าวที่ว่า "ชาวเลเราเสาะเรืออยู่ในพาย (ห่อผ้า) นอนอยู่ในเล
(ทะเล)" ประมาณช่วง 70 ปีที่แล้ว บัลคีลีย์ บันทึกเกี่ยวกับเรือของชาวเลเกาะ
ลันตาว่า "เห็นเรือหน้าตาแปลกๆ ที่ทำด้วยไม้คอร์ก (ไม้ระกำ) ลำยาว ๆ ลำหนึ่ง
มาจอดเกยตรงหน้าหาด เรือลำนั้นหนักเพียบเสียจนกระทั่งมองออกไปแล้ว
ดูเหมือนพวกยิปซีน้ำและหัวหน้าของเขากำลังนั่งอยู่ในทะเลอย่างไรอย่างนั้น"
(สแตนต์ตัน 2550: 314-316) ระยะเวลาเมื่อหวนกลับมาที่เดิม มักพบว่ามักมีกลุ่มอื่นเข้า
มาจับจอบแล้ว เมื่อไม่มีพื้นที่ว่างให้เร่ร่อนพักพิงต่อไป จำต้องขึ้นมาสร้างเพิงพัก
หลังเล็กๆ อยู่เป็นกลุ่มเพื่อความปลอดภัย ชาวเลนับถือผีบรรพบุรุษและสิ่งเหนือ
ธรรมชาติ มีศาลโต๊ะอาโมะบาดัย เป็นศูนย์กลางสำหรับประกอบพิธีกรรม
ประเพณีที่ให้ความสำคัญที่สุด คือ ประเพณีลอยเรือ (ภาพที่ 8-9) มีการรับ
วัฒนธรรมจากกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานมาก่อน เช่น ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ส่วนประเพณี
ตกแต่งหลุมฝังศพ ได้แบบอย่างจากพิธีเจ็งเม้งของชาวจีนและพิธีเยี่ยม กุโบร์ของ
ชาวไทยมุสลิม

ปัจจุบัน มักจะเรียกชาวเลว่าชาวไทยใหม่ ผู้สูงอายุยังคงพูดภาษาอุรักลาไวย์ ส่วนเด็กชาวเลรุ่นใหม่นิยมพูดภาษาไทยถิ่นใต้ แม้เปลี่ยนวิถีชีวิตมาตั้งถิ่นฐานถาวร มีการรับวัฒนธรรมต่างกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิม บ้างก็ ไปวัดทำบุญทางพุทธศาสนาร่วมกับชาวไทยพุทธ แต่ยังคงหากินทางทะเล ชอบร้องรำทำเพลง และรักษาพรหมแดนทางชาติพันธุ์ ด้วยการร่วมสืบสานประเพณีลอยเรือตลอดมา และมีแนวโน้มจะดำรงต่อไปจนกว่าจะไม่มีผู้นำที่จะสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมลอยเรือ อย่างไรก็ตาม หลังจากภัยพิบัติสึนามิ ชาวเลเกือบร้อยละห้าสิบ เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ ตามคำชักชวนของกลุ่มคริสต์จักรที่เข้ามาแจกของยังชีพ จนกระทั่งเกิดความขัดแย้งครั้งใหญ่ในกลุ่มชาวเลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

8

9

ภาพที่ 8-9: ภาพเรือปลากั้งของชาวเลบ้านหัวแหลมและสังกาอู้ (ถ่ายเมื่อ 2549) เปรียบเทียบกับเรือใบของชาวมิรูรูปแบบใกล้เคียงกับเรือใบของทางตะวันตก (ภาพที่ 9 ที่มา: Kemp, 2002: 68) ภาพโดยผู้เขียน

“แขกจอกที่ทำนา ทำสวน ต่อเรือ” แขก เป็นคำที่ชาวบ้านเรียกกันเองในชุมชน หมายถึง ชาวมุสลิมหรือชาวไทยมุสลิม ในอดีต คือ กลุ่มชาวสยาม-มลายู ที่อพยพหลบภัยมาจากบริเวณดินแดนสยามทางภาคใต้ ตั้งแต่เขตจังหวัดสตูลไปจนถึงรัฐกลันตัน ปะลิส และรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) หลายกลุ่มในช่วงเวลาต่างกัน เดิมพูดภาษาไทยบ้าง (กลุ่มมลายู-สยาม) ภาษามลายู ตระกูลออสโตรนีเซียน เช่นเดียวกับภาษาอูรักลาไวยบ้าง นิยมทำสวนปลูกผัก ทำนาทำไร่ เมื่อเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐาน จึงตั้งบ้านเรือนห่างๆ เพื่อจับจองพื้นที่ และปลูกต้นไม้ ต้นหวาย เป็นเขตแดน ต้นไม้จะออกหน่อกระจายกว้างออกไปเรื่อยๆ มีความเชี่ยวชาญในการต่อเรือขาย และใช้เรือแจวเป็นพาหนะ มีมัสยิดศรีรายาเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีทางศาสนา วิถีชีวิตของชาวมุสลิม ขึ้นกับหลักการทางศาสนาอิสลาม 2 ประการ คือ หลักศรัทธา (รูกนอ์อิมาน) และหลักปฏิบัติ (รูกนีสลาม) ประเพณีที่สำคัญ เช่น ประเพณีถือศีลอด เข้าสู่หนัด และการทำนมาซ (ละหมาด) ฯลฯ

ปัจจุบันชาวไทยมุสลิมใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร กลุ่มที่อยู่ด้านหน้าเกาะ ยังคงทำสวนยางพารา ปลูกพืชผัก ส่วนด้านหลังเกาะทำธุรกิจท่องเที่ยวหรือขายที่ดินให้นายทุน แต่อัตลักษณ์และพรมแดนทางชาติพันธุ์ ด้านความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาเข้มข้นกว่าในอดีต เช่น การแต่งกายของสตรี การปฏิบัติตนตามหลักการของมุสลิมอย่างเคร่งครัด และหลีกเลี่ยงกิจกรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น แต่ขัดกับหลักศาสนา บางชุมชนมีการกำหนดหลักการปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชนด้วย

"คนจีนค้าขาย" คนจีน หรือชาวจีนที่เข้ามาอาศัยบนเกาะลันตา ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย หลบภัยการเมืองจากประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง มาอยู่แถบปีนัง สิงคโปร์ แล้วเดินทางเข้ามาตกปลาทำปลาเค็มกลับไปขาย ต่อมาจับซื้อของพื้นเมืองจากชาวมุสลิมและชาวเล สร้างโกดังเก็บของขณะรอลมมรสุม และสร้างบ้านเรือนตั้งถิ่นฐานถาวรทำมาหากินบริเวณตลาดศรีรายา มีการแต่งงานกับชาวเล ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยพุทธบนเกาะ ลูกครึ่งที่เกิดจากชาวจีนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เรียกว่า บาบ๋า ในช่วงที่ลูกหลานเข้าเรียนในระบบของรัฐได้เปลี่ยนจากแซ่มาใช้นามสกุลและตั้งชื่อแบบไทย ส่วนใหญ่ชาวจีนไหหลำเข้ามาประกอบอาชีพ ทำโป๊ะ ทำทอง ตัดผม เปิดร้านขายกาแฟ ส่วนชาวจีนยกเกียนต่อเรือสำเภา ทำเตาถ่าน ค้าขาย ในช่วงแรกคนจีนใช้เรือเปิด ต่อมาใช้เรือสำเภา หรือเรือใบสามหลักบรรทุกถ่านไม้โก่งกาง เดินทางค้าขายระหว่างปีนัง สิงคโปร์ และเกาะลันตา ชาวจีนสืบทอดความเชื่อในพุทธศาสนาเถรวาทมาที่บ้านเกิด มีหิ้งบูชาพระ และหิ้งบรรพบุรุษประจำบ้าน มีศาลเจ้า "ซำต๋องอ่อง" เป็นศูนย์กลางสำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ขณะเดียวกันก็ร่วมกันสร้างวัด และไปวัดฟังธรรมร่วมกับชาวไทยพุทธในวันสำคัญทางศาสนาของไทยด้วย

ลูกหลานชาวจีนปัจจุบันกลายเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน พูดภาษาไทยเป็นหลัก ลูกหลานชาวจีนที่ยังอาศัยในตลาดศรีรายา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ไปวัดฟังธรรมร่วมกับชาวไทยพุทธ แต่ยังคงรักษาพรมแดนทางชาติพันธุ์ และปฏิบัติตนตามความเชื่อทางศาสนาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ยังคงถือศีล

กินเจ และไหว้บรรพบุรุษตามประเพณี ทำพิธีศพและฝังศพแบบจีน แต่ลูกหลานชาวจีนที่ไปอยู่ต่างถิ่น จะกลืนกลายเป็นกับคนไทยพุทธ

“คนไทยเป็นนาย” คนไทย หรือชาวไทย เดิมเรียกกันว่า ชาวสยาม นับถือศาสนาพุทธ ปัจจุบันหมายถึง ชาวไทยพุทธ ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่เดินทางมาจากที่อื่น อาศัยตามบ้านพักข้าราชการรอบๆ ที่ว่าการอำเภอและด้านศาลากลาง หรือเป็นชาวบ้านจากแผ่นดินใหญ่ เข้ามาค้าขาย อาศัยปะปนอยู่กับชาวจีน และชาวมุสลิมบ้าง มีการนับญาติ และสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ด้วยการแต่งงาน ผูกมิตร ผูกเกลอ กับกลุ่มอื่นๆ แต่ส่วนใหญ่จะสนิทสนม และรับวัฒนธรรมจากชาวจีนมากกว่า มีการร่วมมือกันสร้างวัดและทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา ในฐานะที่เป็นชาวพุทธด้วยกัน มีประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต และวันสำคัญพุทธศาสนาที่สืบทอดจากถิ่นฐานเดิม เช่น ประเพณีแห่(กระ)จาดสารทเดือนสิบ ประเพณีการอุปสมบทภิกษุและสามเณร ฯลฯ (ภาพที่ 10-14)

ปัจจุบันชาวไทยพุทธ ที่ยังคงตั้งถิ่นฐานบนเกาะลันตา อาศัยปะปนอยู่กับชาวจีน และชาวมุสลิม แต่ส่วนใหญ่จะกลมกลืนไปกับชาวจีนจนแยกไม่ออกไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด การแต่งกายและวิถีชีวิต และยังคงไปทำบุญที่วัดเกาะลันตา และถือศีลกินเจร่วมกับชาวไทยเชื้อสายจีน

10	
11	12

ภาพที่ 10: ข้าราชการชาวไทย ชาวจีนและชาวเล บนเกาะลันตาเข้าร่วมประเพณี
แห่จาดของชาวไทย ภาพโดยผู้เขียน

ภาพที่ 11-12: ชาวเลร่วมขบวนแห่หน้าประเพณีการบวชนาคของชาวไทยและชาวจีน
จากตลาดศรีรายาไปวัดเกาะลันตา ภาพโดยผู้เขียน

13

14

ภาพที่ 13-14: ประเพณีการแห่เรือและการรำรอบไม้กันผีของชาวเลอุรักลาไว้อยู่จากบ้านสังกาอูมาสมทบกับชาวเลบ้านหัวแหลมชุมชนดั้งเดิมแห่งหนึ่งของชาวเลเกาะลันตา ภาพโดยผู้เขียน

4. สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ ในภาพรวมผู้วิจัยพบลักษณะพิเศษของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ว่า เกาะลันตาเป็นที่หลบภัย (shelter) ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลายยุคสมัย จากนั้นความต้องการพื้นฐานเพื่อยังชีพเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่ส่งผลให้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 4 กลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาอยู่ร่วมกัน แล้วก้าวไปสู่การแต่งงานข้ามกลุ่มวัฒนธรรม การยกลูกให้เป็นลูกบุญธรรม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และกระชับมิตร ด้วยการให้ลูกเป็นเกลอกัน สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน เช่น ฮิคคส์และเลส (Hicks and Leis 1977: 7) ที่ว่าเงื่อนไขด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีศักยภาพแตกต่างกัน จำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกัน

และกัน เป็นเหตุจูงใจให้ผู้คนต้องการผูกสัมพันธ์ทางเครือญาติและเป็นมิตรไมตรีที่ติดต่อกัน เพื่อรวมเป็นกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ที่เข้มแข็ง ขณะเดียวกันแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเกาะลันต้ายังต้องการธำรงอัตลักษณ์และพรมแดนชาติพันธุ์ของตนไว้ ดังทัศนะของโคเฮน และชวาร์ซ (Cohen 1974: xi, Schwartz 1975: 107-108) ที่มองว่าความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมในระหว่างกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในระบบสังคมเดียวกัน ทำให้แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์แตกต่างไปจากกลุ่มอื่น เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสำนึกในการธำรงชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่เป็นมรดกสืบทอดมาจากอดีตของกลุ่ม

ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการสืบค้นเรื่องราวของชาวเกาะลันตาในอดีตที่ผ่านมาซึ่งทำให้สามารถบันทึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกาะลันตาขึ้นเป็นองค์ความรู้ใหม่ เพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนชาวเกาะลันตา ผลการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ธิดา สาระยา (2539: 114-178) ที่ว่า ทำให้รู้ถึงสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ทัศนคติ ความคิดของคน และสืบทอดเรื่องราวและวิถีชีวิต ตลอดจนพัฒนาการทางความคิดของกลุ่มคนที่เกิดขึ้นสืบเนื่องกันมาตั้งแต่อดีต ดังข้อมูลที่ได้จากคำบอกเล่าของชาวเกาะลันตา หลักฐานจากเอกสารเก่า ร่องรอยจากวัตถุ และสถานที่ ในลักษณะที่เป็นประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตเคลื่อนไหวผ่านกลุ่มคนภายในชุมชนที่มีสำนึกร่วมในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้น จนกระทั่งมีการผสมผสานความคิดที่เป็นพื้นฐานในการสร้างอัตลักษณ์ของสังคมชาวเกาะลันตาในปัจจุบัน

ส่วนการศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจผ่านระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (cultural ecology) สอดคล้องกับแนวคิดของบาร์ท (Barth 1969) ที่มองว่า นิเวศวัฒนธรรม ซึ่งมีโครงสร้างการพึ่งพาสภาพแวดล้อมในสังคมที่มีกลุ่มชาติพันธุ์มากกว่าหนึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน มีการครอบครองธรรมชาติร่วมกัน อาจจะสัมพันธ์กันเรื่องพรมแดน หรือเรื่องอื่นๆ อาจจะมีการจัดหาสินค้าสำคัญที่แตกต่างกันมาบริการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กันด้านการค้า อาจจะมีการร่วมพิธีกรรมกันด้วย กิจกรรมต่างๆ เป็นช่องทางเชื่อมโยงคนต่างกลุ่มวัฒนธรรมให้ต้องปรับตัว เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ดังที่ปรากฏว่าระบบนิเวศวัฒนธรรมของชาวเกาะลันตา ซึ่งเป็นสังคมที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ถึง 4 กลุ่ม อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน มีการครอบครองธรรมชาติร่วมกัน มีโครงสร้างการพึ่งพาสภาพแวดล้อม ที่นำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ข้ามกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อร่วมมือกันสร้างพลังในการแก้ปัญหาและสร้างภูมิปัญญาในการทำมาหากิน มีการแลกเปลี่ยนสินค้าที่แตกต่างกันและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ได้นำไปสู่การแต่งงาน สร้างปฏิสัมพันธ์ทางเครือญาติ มีการร่วมพิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ ส่งผลให้ชาวเกาะลันตาได้ปรับตัวเข้าหากันและสามารถอยู่ร่วมกันได้

อย่างไรก็ตาม แม้จะเห็นด้วยกับทัศนะของประเวศ วะสี (2546: 22, 39) ที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมว่า "ทำให้เกิดความสอดคล้อง เกิดความงาม ทำให้อยู่รอด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกันจะทำให้เกิดนวัตกรรมทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างประชาชนจะนำไปสู่มิตรภาพระหว่างคนต่างเผ่าพันธุ์

จะส่งเสริมสันติภาพ เพราะประชาชนมีความโน้มเอียงที่จะเป็นมิตรกันอยู่แล้ว" แต่ในความเป็นจริงก็ต้องมีความขัดแย้งกันบ้าง สอดคล้องกับทัศนะของ อมรา พงศาพิชญ์ (2534: 130) ที่ว่า การที่มนุษย์ต่างชาติพันธุ์ สามารถพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อความอยู่รอดนั้น จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งไม่ได้ และการปรับตัวเพื่อลดความขัดแย้ง ส่งผลให้บางกลุ่มมีอำนาจต่อรองเพิ่มมากขึ้น บางกลุ่มมีอำนาจลดลง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่อาศัยในชุมชนเดียวกันจึงมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองการปกครอง และผู้นำของแต่ละกลุ่มด้วย

ดังจะเห็นว่าเมื่อเวลาผ่านไป ความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท ความจำเป็นในการพึ่งพากันเองลดน้อยลง โดยเฉพาะในยุคของการท่องเที่ยว ผู้คนต้องการแสวงหาวัตถุมากกว่าความต้องการความอบอุ่นทางใจ อย่างไรก็ตาม ประอบกับความแตกต่างด้านฐานะการเงิน การศึกษา และความขัดแย้งทางความคิดทำให้เกิดช่องว่างทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ปฏิสัมพันธ์ของชาวเกาะลันตาจึงไม่เหนียวแน่นอย่างในอดีต ปัจจุบันชาวไทยมุสลิมมีประชากรมากที่สุดบนเกาะลันตา เพราะมีข้อห้ามเรื่องการคุมกำเนิด จึงได้รับเลือกเป็นผู้นำเกือบทุกชุมชน อำนาจการต่อรองที่เคยขึ้นอยู่กับชาวจีนจึงเปลี่ยนมาอยู่ในมือของชาวไทยมุสลิม

ขณะเดียวกันการร่ำรวยอัตลักษณ์และพรมแดนทางชาติพันธุ์ก็อ่อนแอลงด้วยการถูกระทำให้เป็นปัจเจกชนมากขึ้น การเข้ามาของสื่อวัฒนธรรมจากภายนอกในยุคท่องเที่ยวและความหวังดีขององค์กรต่างๆ ในยุคหลังภัยพิบัติสึนามิ ก็ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และพรมแดนทางชาติพันธุ์เช่นกัน ชาวเกาะลันตาจึงต้องตั้งมั่น และปรับตัวให้รู้เท่าทันกระแสวัฒนธรรมเหล่านี้ให้ได้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลผลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542) วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัด กระบี่. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- ธิดา สาระยา. (2529) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- ประเวศ วะสี. (2546) การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2552) เรือนไทย บ้านไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สแตนตัน, แมรี บัลคลีย์ (เรียบเรียง). (2550) สยามคือบ้านของเรา. เด็กวัฒนา รุ่น 100 ผู้แปล. กรุงเทพฯ: คณะบุคคลวัฒนา รุ่น 100.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2534) วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์ สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกสารเก่า. (2452-2480) บันทึกการประชุม ของอำเภอเกาะลันตา สำหรับปี 2452-2480.
- เอกสารเก่า. (2468-2480) สมุดบัญชี รับผิดชอบ (คำสั่ง รายงาน) สำหรับ ปี 2468-2480.

ภาษาต่างประเทศ

- Barth, Fredrik (ed.). (1969) *Ethnic Groups and Boundaries*. Boston: Little Brown and Company.
- Cohen, Abner. (1974) "Introduction: the Lesson of Ethnicity," in *Urban Ethnicity*, Cohen, Abner (ed.). London: Tavistock.
- Hicks, George L. and Leis, Philip E. (1977) *Ethnic Encounters: Identities and Contexts*. North Scituate, Mass.: Duxbury Press.
- Mead, George H. (1964) *On Social Psychology*. Anselm Strauss (ed.). Chicago: University of Chicago Press.
- Phasuk, Santanee and Stott, Philip. (2004) *Royal Siamese Maps: War and Trade in Nineteenth Century Thailand*. Bangkok: River Books Co., Ltd.
- Schwartz, Theodore. (1975) *Cultural Totemism: Ethnic Identity Primitive and Modern*. In *Ethnic Identity : Cultural Continuities and change*. George De Vos and Lola Romanucci-Ross (eds.). Palo Alto, Cal., Mayfield Publishing Company.
- Wheatley, Paul. (1966) *The Golden Khersonese*. Reprinted 2th edition. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.